

El Correccional General de Mujeres de Les Corts

La mirada de un Director General de Prisiones: Rafael Tasis

Rafael Tasis, escritor y militante de Acció Catalana, fue nombrado en julio de 1937 Director de Servicios Correccionales y de Readaptación de la Generalitat de Catalunya. Su primera visita al Correccional femenino de Les Corts describe una especie de idílica cárcel modelo, con apenas unas cuarenta reclusas en un espacio diseñado para un centenar, con actividades laborales y de recreo: nada que ver con las condiciones de la antigua galera o cárcel de mujeres de la calle Amalia:

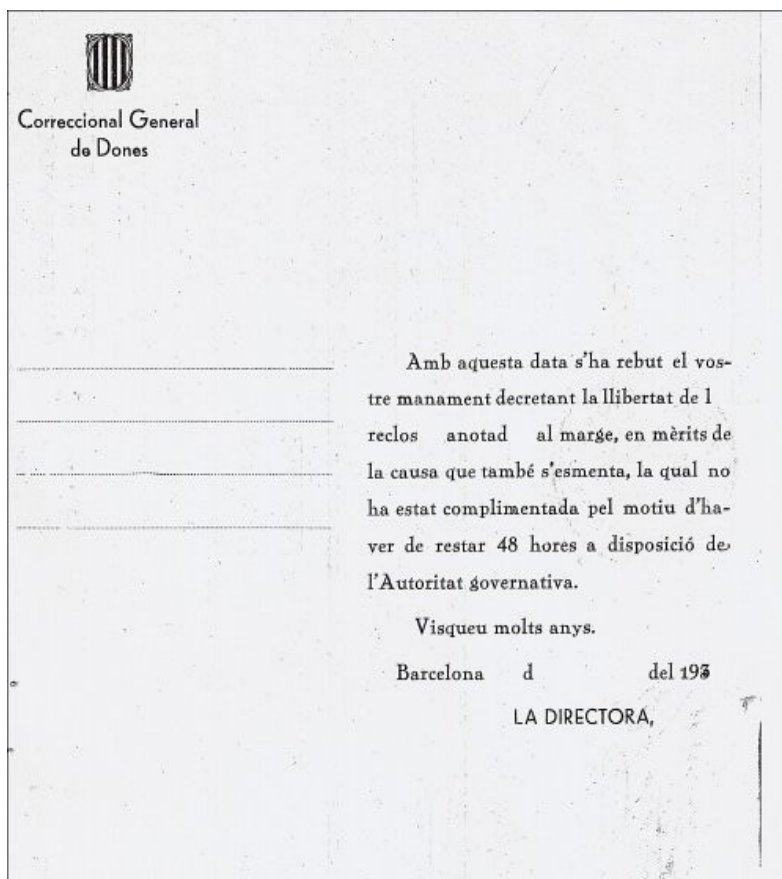
“En canvi, la meva visita a la presó de dones fou tota una altra cosa. La revolució s'havia preocupat, al capdavant, d'enderrocar la Galera, aquell casalot ròneg del carrer d'Amàlia, que sortia com una baluerna imponent i disgraciosa enmig de la ronda de Sant Pau. Com el pati dels Corders veí, en el qual el botxí estrenyia davant d'un públic sàdicament tafaner l'argolla de metall al voltant del coll dels condemnats, la Galera havia desaparegut, després de molts anys de demanar-ho tothom i en tots els tons. Per a instal·lar les recluses, -les preventives i les condemnades-, el Comitè havia creat aquell “Correccional General de Dones” situat en un col·legi de monges confiscat i havia aplicat al vell edifici grandí, situat al capdamunt de les Corts, a tocar de la Diagonal, les seves magnífiques teories.

I tot plegat, calia dir-ho, feia goig. El Correccional només ocupava una part de l'enorme casal, i hi havia el mínim possible de reixes i el màxim de claror -molta més claror que en el temps en què les monges hi ensenyaven les noies de la petita burgesia barcelonina. En comptes de tancar obertures, hom havia eixamplat les finestres. El locutori era una sala oberta al jardí, amb una taula ampla, amb un banc a cada costat, sense cap reixa ni tanca per a separar visitants i recluses. Els dormitoris eren col·lectius, de deu a trenta places cada un, amb llits de ferro tubular esmaltats i cobrellits uniformes. La sala de treball -les detingues hi feien feina de costura i petites coses de pell- era també clara i s'obria per uns grans finestrals a un pati ombrejat de grans arbres. L'escola era talment una classe de col·legi. Unes recluses feien de professores. La infermeria, la cuina, el menjador, la sala d'esbarjo, els patis, tot plegat donava una idea de netedat, de claror, àdhuc de confort, molt distant del que hom hauria esperat trobar en una presó. No mancaven flors al refector i una de les coses més sorprenents era trobar, en una sala de la planta baixa que només servia per a les reunions dels dies de festa, un col·lecció de pianos, cinc o sis -els que havien quedat al col·legi de monges després de la confiscació popular.

El personal de l'establiment era tot ell femení, una altra innovació del Comitè, i la Directora era una noia gironina bonica i somrient -l'antítesi del tipus de hom atribuiria a una escarcellera. Alta, rossa i robusta, aquella dona havia arribat al seu càrrec amb la mateixa

impreparació que jo al meu. I se'n sortia prou bé. Exhibia amb satisfacció els seus dominis, reclamava obres constants i embelliments i ensenyava les detingudes més notòries amb la mateixa vibració d'orgull d'una mare que explicca les gràcies dels seus fills. ”

(Les presons dels altres, Barcelona. Pòrtic, 1990, pp. 39-40).

Oficio del Correccional General de Mujeres de Les Corts reutilizado por la administración penitenciaria franquista. Archivo General de la Administración (AGA). Sección Justicia. Dirección General de Prisiones. 41/11.944.

Tasis describe asimismo los distintos perfiles de las encarceladas: desde una presunta espía francesa hasta presas derechistas y mujeres detenidas o condenadas por delitos comunes:

“Una altra vedette del Correccional femení era la francesa. L'espia francesa, Jeannete Georgel, com es feia dir, amb la seva cabellera platinada i les seves bates florejadades i ondulades com si hagués de sortir en escena. Quan s'havia vist el seu procés, feia mesos, una revista gràfica que feien els anarquistes va dedicar-li tot un reportatge, en qual la perillosa espia apareixia copiosament fotografiada, àdhuc tocant el piano -ja hem vist que no en mancaven a la presó-, amb un aire artificioós de Marlène Dietrich de carrer Nou. Això i l'aurèola del procés i de la condemna li havien omplert el cap de pretensions. Malgrat tot el que ella es pensés i el que haguessin dit els diaris, no era res més que una vulgar noia alegre de Marsella, sense cap idealisme i dots maquiavèl·lics, tan lluny de la Mata-Hari i de

Fräulein Doktor com de Joana d'Arc i de Judith.

A part d'aquestes celebritats, la resta de les recluses no contenia exemplars notables. En conjunt devien ésser una quarentena, gairebé totes condemnades per delictes polítics. Alguna, com una dona de la comarca de Tortosa, havia estat condemnada a mort per un dels tribunals expeditius dels primers moments, perquè tenia una fama no gens gratuïta de carlina i li havien trobar armes a casa. El més curiós era que unes noves disposicions, tendents a revisar els excessos de zel comesos pels Tribunals Populars del començament de la Revolució, havien d'alliberar al cap de poc aquella reclusa. Segurament aquell haurà estat el primer cas que una persona condemnada a mort en temps de guerra i de revolució sigui primerament indultada i després posada en llibertat completa abans que la guerra s'hagi acabat i la Revolució hagi triomfat -o hagi estat vençuda.

També hi havia algunes monges, tan inconfusibles en llurs vestits seculars com quan duïen els hàbits, i que ben haviat havien també de deixar la presó; unes quantes dones més o menys feixistes, vingudes amb diverses condemnes de tots els indrets de Catalunya, i un cert nombre de recluses per delictes comuns, entres les quals unes gitanes llardoses i un parell de mosses descarades, prostitutes recalcitrants i il·legals, que es lliuraven a llur comerç clandestí per temperament més que per necessitat.

Treball, cultura, higiene, esbarjo, tots aquells sistemes ideals de correcció podien emprar-se allà amb facilitat. Hi havia tan poques detingudes i eran de tan bona pasta!"

(Les presons dels altres, Barcelona. Pòrtic, 1990, pp. 41-42).

La mirada d'una presa: Otilia Castellví

El 21 de agosto de 1937, poco después de que Rafael Tasis empezara a desempeñar su labor, una presa del Partido Obrero de Unificación Marxista (POUM) fue a parar a Les Corts: Otilia Castellví. El testimonio de sus memorias coincide con el de Tasis sobre las dignas condiciones de la prisión durante aquellos primeros tiempos:

“Per primera vegada, doncs, jo em vaig trobar tancada en un d'aquests establiments que fan tanta por a tothom i que diuen que són destinats a punir els que han fet algun mal. Jo estava tan segura de no haver fet res desagradable a ningú, que hi vaig entrar tranquil·la i fins i tot alegre, perquè trobava interessant passar aquella aventura i conèixer el que havia sentit anomenar tant. Aquesta casa tètrica que la gent anomena a mitja veu a mi no m'importava gens. El que val tenir la consciència neta!

Segurament també ajudava al meu excel·lent estat d'ànim el fet que aquell edifici, ni de fora ni de dins, no semblés pas una presó. En realitat no ho era. O millor dit, no havia estat construït per a això, sinó per ser un col·legi pensionat de monges. Era un exescola voltada de jardí, amb dos cossos d'edifici, l'un força vell i l'altre no tant. En aquesta part més nova, ens instal·laren. Per sort, la directora era una antiga militant del nostre partit. No cal dir que aquesta casualitat encara atenuà més la mala impressió de sentir-me detinguda.

Després de les fitxes de reglament, ens van acompanyar a les dutxes (amb aigua

calenta), ens van mirar si portàvem cap tipus de paràsit i, en comprovar que l'examen era negatiu, ens deixaren en una galeria amb portes obertes a un alegre jardí.

Entre aquests dos llocs hi havia, aproximadament, una trentena de dones, tres d'elles dels nostre partit: Teresa, Paquita i Adelina; i dues anarquistes. Amb aquestes cinc, com és natural, ens vam unir tot seguir i ens reconfortàvem mútuament. La Teresa i la Paquita foren per a mi, durant tot el temps que vam conviure en aquella captivitat, unes amigues excel·lents, plenes d'alegria i bondat i amb una edat i un caràcter semblants als meus. Realment, en aquell jardí, i amb bones amigues, el lloc fins i tot resultava acollidor! Al migdia la bonica galeria es transformava en menjador, amb les mateixes tauletes i cadires que usaven les pensionistes de la bona societat que abans habitaven aquell lloc. El menjar, cuinat per presoneres que el feien voluntàriament, era bo i ben presentat; amb cafè i tot! La tarda la passàvem, les nouvingudes, passejant pel jardí meravellades que "allò" fos la presó. Però la nostra sorpresa fou més agradable encara en anar a dormir. Res de calabossos, ni de cel·les fosques i brutes! Un gran dormitori net i airejat, tot ple de llitets de metall lluent, ben proveïts del necessari, que eren, també, els mateixos de les col·legiales.

Allò semblava, encara, un pensionat, amb l'avantatge de no tenir-hi les monges! Les nostres vigilants eren noies d'esquerra, totes noves en l'ofici, i potser per això, condescendents i bones amb totes les preses. Jo estava tan estranyada de totes aquells comoditats, que gairebé em sentia decebuda de no haver conegut una veritable presó. Rumiant-ho bé, però, preferia que fos així, ja que el nostre cas semblava oblidat i no teníem cap idea de quan sortiríem".

(De les txeques de Barcelona a l'Alemania nazi, Barcelona. Quaderns Crema, 2003, p. 53-54).

Otilia da la cifra de unas treinta reclusas en el momento de su ingreso, varias de ellas presas "sociales" como ella –presas políticas de izquierda, según la terminología libertaria y del POUM- y otras de derechas: entre éstas últimas, la presunta espía francesa a la que se refería Tasis:

"A més de les deu detingudes socials, n'hi havia cinc de feixistes. Quatre d'elles eren de la família Ramos, formada per una mare, ja gran, i tres filles, acusades de tenir en el seu domicili una emissora a favor d'en Franco. L'altra era el tipus perfecte de les espies que ens ensenyen al cinema: una vampiressa molt seductora, de nacionalitat francesa, anomenada Jeannette. Sabia uns quants idiomes i semblava intel·ligent. Totes les altres preses ho eren per delictes comuns, d'allò tan variat: criminals, lladres (de petita o gran escala), prostitutes, morfinòmanes, perverses, captives, gitanes, etc. Eren un mostrari tan variat que la nostra convivència resultava interessant. El que era curiós és que vivíem en harmonia perfecta, malgrat l'enorme diferència de caràcters i de concepcions de la vida.

Fins i tot gosaria dir que regnava una certa companyonia, que devia provenir de la desgràcia comuna de veure'ns empresonades. Generalment les dones, entre nosaltres, ens avenim poques vegades en el tracte diari, però allí ocorria aquest fenomen. A mi, personalment, tothom em semblava bo. Em costava imaginar que aquelles feixistes fossin realment persones que treballaven per al nostre anihilament. Ni podia arribar a creure que fossin capaces de cometre cap mal una mare i una fill que anomenàvem les enverinadores, perquè, realment, havien matat els seus marits respectius. Precisament, aquestes dues dones eren les més netes i endreçades, i, sobretot, les més servicials de totes nosaltres.

Estàvem entre lladres i mai no ens mancava res. Abundaven les vicioses i el comportament de totes allí era d'una ingenuïtat que hauria desitjat trobar en les converses de la majoria de noies dels tallers de modistes” .

(De les txeques de Barcelona a l'Alemania nazi, Barcelona. Quaderns Crema, 2003, p. 54-55).

En conjunto, Otilia Castellví pinta la primera fase de su encierro con unos trazos tan benévulos como los del paisaje descrito más arriba por Tasis, sin olvidar las veladas pasadas alrededor del piano de la cárcel. Un paisaje que cambiaría drásticamente durante los meses siguientes, con la llegada de centenares de presas políticas de uno u otro signo:

“Ens ajudàvem en tot i per tot: les que rebíem algun paquet d'aliments, mai no ens el menjàvem soles. Si teníem llibres els llegia tothom que en tenia ganes; la que tenia sabó en donava a la que n'hi mancava. Quan alguna estava malalta o afligida, totes es desvivien per consolar-la. Ens passàvem hores jugant al jardí com veritables col·legiales, sense pensar en la diferència de classes..., ni de delictes.

Un gran avantatge que teníem en aquesta presó, que crec que no existia en cap altra presó del món, era que se'ns permetia tenir tisores i tots els estris per fer costura i labors i fins i tot podíem usar les màquines de cosir que havien pertangut a les monges. Allí, jo vaig aprendre a fer mitja i malla, i moltes coses per a les quals abans mai no havia trobat temps. Els diumenges, la condescendència arribava al màxim; ens era permès passar la tarda en el saló de festes de l'expansionat. Allí hi havia un piano, i com que teníem algunes pianistes aficionades, i una de professional, gaudíem de tota mena de música i gatzara. A voltes la festa es convertia en un ball d'allò més animat. Tampoc no ens faltava la nostra secció de cant. Justament dues de les germanes Ramos eren artistes d'opereta i, de fer “cantirols”, ens sabien força. De “cupletistes” i “baillores” en teníem de totes les categories.

Totes aquestes coses feien que les hores i els dies ens passessin de pressa i agradablement dintre d'aquelles parets. Però ens turmentava saber que a fora les coses anaven cada dia pitjor per als nostres. Per altra banda, a mesura que passaven els mesos, la presó s'anava omplint. Arribaven cada dia noves preses, però poques en sortien. Les discrepàncies polítiques que afectaven també el Ministeri de Justícia encallaven els treballs judicials i gairebé totes érem allà sense ser jutjades, i sense que haguéssim estat jutjades.

Com que la repressió contra els obrers no estalinistes continuava, sovint vàiem arribar noves detingudes socials que, dins del mal, es consideraven felices perquè no havien estat portades a les txeques, on anaven a parar la majoria”

(De les txeques de Barcelona a l'Alemania nazi, Barcelona. Quaderns Crema, 2003, p. 56-57).